

1947

ILL TÍÐINDI

sem mikil þörf er á að afstýra

I.

Furðuleg eru þau tíðindi er svo aðdánlega segir af í Eddu, er fimbulvetur er: „þá drífr snær ór öllum áttum, frost eru þá mikil ok vindar hvassir, ekki nýtur sólar“. En á undan þeim ósköpum hafa verið „um alla veröld orostur miklar“; eða með öðrum orðum heimisstýrjöld, eins og nú er komist að orði.

Og að vísu höfum vér það sem telja verður sannar frjettir af því að þegar ófriður hefir verið mikill, hefir tíðarfar alt stórspilst. Og er þar eitt frægasta dæmið það er Þúkýdides segir svo eftirminnilega frá í riti sínu um það sem mætti nefna þrjátíuárastríðið gríska, er svo hörnnlegar afleiðingar hafði, ekki einungis fyrir Grikki sjálfa, heldur fyrir allt mannkyn. Því að það er ekki ósagt, að það hefir bitnað á öllu mannkyni síðan, er svo mjög dapradist eftir þann ófrið það ljós grískrar menningar, sem einmitt var líklegt að hefði lýst enn bjartar en áður, hefði ekki sá ófriður yfir komið; og þá enn betur greitt götu mannkynsins á þá braut, sem ekki liggur til glötunar, einsog sú sem síðan hefir verið farin.

II.

Miklar og aðdánlegar hafa verið framfarirnar í veðurfræði þessa síðustu áratugi; en þó hefir ekki vottað fyrir neinni vísindalegri skýringu á því, hvernig breytni mannfólksins geti haft áhrif á veðurfarið. Virðist þó erfitt að efast um að svo sje. Og einnig í sögu íslensku þjóðarinnar kemur þetta fram. Hjer á Ísland virðist svo sem tíðarfarið versni til muna úr því kemur framýfir miðja 13. öldina, og þó einkum eftir aldamótin 1300. En í kringum miðja öldina urðu hjer ill tíðindi. Þá voru drepnir niður, og það af náfrændum og venslamönnum, sumir hinir mestu mekis- og efuismenn sem á þessu landi hafa verið, og mætti þó í því sambandi nefna Nordurlöndin öll. Og eftir það snýr íslenska þjóðin sem þverast frá þeirri leið, sem henni var líklegust til frama, og hún hefði þurft að fara, til þess að geta gegnt hlutverki sínu. En það er víst, að þessari litlu þjóð er hlutverk ætlað í sögu alls mannkyns. Og er í því sambandi eftirtektarvert, hversu engu er líkara á þessum síðustu tímum en því, að leitast sje við að rjetta þessari hrjáðu þjóð hjálparhönd, einsog til að gera auðveldara fyrir um að því hlutverki verði sinnt. Og er þó eftirtektarverð-

ast hve þjóðinni hefir farið líkamlega fram á skömmum tíma, við batnandi ástæður, og hversu íslenskur æskulýður er yfirleitt skemtilegur. Það er ekki vafi á því, að efni eru til að hjer geti orðið merkileg þjóð, þótt smá sje, svo merkileg að hún verði fær um að gegna því hlutverki sem henni er ætlað — ef það tekst að afstýra þeim hættum sem nú vofa yfir, og sífellt aukast, samkvæmt náttúrulögmáli sem jeg hefi fyrir alllöngu reynt að vekja athygli á.

III.

Hversu ískyggilegur þann er þessi fimbulvetur sem nú þjáir fólkið úti í Evrópu, og þó víðar, og hversu nærri liggur að fara að hugsa um hvernig verða mundi um Íslands bygd, ef slíkir kæmu hjer, og þó ennþá verri, einsog búast mætti við eflir hnattstöðunni. Það eru ekki mörg þúsund ár síðan jöklar fóru hjer að vaxa mjög frá því sem þá hafði áður verið um hríð, og vjer höfum þess ótvíræð merki, að jöklar hafa þá gengið fram í sjó bæði við Skjálfanda og Eyjafjörð; en á Suðurlandi langt niður á Rangárvelli, einsog fróðlegt landslag fyrir framan Keldur sýnir svo að ekki verður um vilt. Vedurfarsbreytingar á þann veginn mega ekki verða, ef Ísland á ekki að verða óbyggilegt, og þær munu heldur ekki verða — ef vjer eigum þann þáttinn sem oss ber, í því að mannkynið komist á hina sönnu framfaraleið.

En það er fleira sem ilt getur hlóist af en verra vedurfar. Ofdrykkja hefir hjer magnast meir en svo, að samrýmt geti sannri menningu, og þó allar horfur á, að enn munu fara vaxandi vandræðin í þeim efnum. Og er þar það böl sem ekki verður útrýmt með þeim aðferðum sem enn hafa verið reyndar. En þó er annað sem er ennþá ískyggilegra. Á jeg þar við unglingaglæpafaraldur þann sem nú þegar er farinn að gera vart við sig hjer, og mundi þó miklu meir síðar, ef illa fer. En þar á jörðu, sem nú er þó mest velmegun, í Bandaríkjunum, er þessi unglinga- og jafnvel barnaglæpsemisalda, þegar farin að risa hátt, svo að þar er t. d. sagt af morðingja, og það tiltakanlega hryllilegrar tegundar, sem var aðeins 13 ára.

Jeg ætla ekki að fara að skýra hvernig á þessum unglingaglæpafaraldri stendur, enda eru sumar orsakir þar alveg í augum úppi. Og ekki þarf að efa, að þarna er um að ræða sjerstaklega ferlegt einkenni helstefnumannkyns.

IV.

Mikill verður sá munur, ef oss auðnast undan að stýra því sem nú stefnir til, og komast á hina rjettu leið. Og, svo að eitt sje nefut, þá munu örfæfin íslensku verða oss ótrúlega mikils virði. Og þeir verða margir um alla jörð, sem þar vildu komið hafa, og koma munu. En það sem til stefnubreytingarinnar þarf, er ekki

annað en það, að sannleikurinn verði hjer í meiri metum hafður en lygin. Og er nú einmitt ekki ólíklegt, að auðveldara gæti orðið um slíkt en víða í öðrum stöðum, hjer hjá þeirri þjóð sem svo miklar mætur hefir haft á sannleikanum og sönnum sögum, að það sem vjer nú köllum skáldsögur, hlaut hjá henni nafnið lygasögur.

En meðan helstefnan ræður, getur jafnvel hjá slíkri þjóð, svo illa á afvegum orðið, að sannleikurinn sje þar því miana metinn sem hann er meira verður, og villan orðið svo röm, að jafnvel sje reynt að telja mönnum trú um, að glæpamaður af tiltakanlega helstefnulegri tegund, sje nú reyndar altað því dýrlingur; en hinsvegar sá sem í raun rjettri er vitur maður og góðgjarn, sje ekkert minna en vitfirringur og ópokki í tilbót. Það má reíða sig á, að þar sem sannleikanum er þannig misboðið, og slík viðleitni getur tekist, er mjög eindregið haldið í helstefnuátt.

11. febr. 1947.

Helgi Pjeturss.